

ორენოვანი / თარგმნითი ლექსიკონები.

ეკვივალენტობის პრობლემა ორენოვან ლექსიკონებში

დიდი განმარტებითი ლექსიკონების მსგავსად, ორენოვანი / თარგმნითი ლექსიკონები არანაკლებ მნიშვნელოვანია ნებისმიერი ერის კულტურისათვის. თარგმნითი ლექსიკონების მეშვეობით მყარდება კავშირი ენებსა და ერებს შორის, თარგმნითი ლექსიკონების საშუალებით ვსწავლობთ უცხო ენებს. სწორედ ამიტომ გაჩნდა ლექსიკოგრაფიის განვითარების ადრეულ ეტაპზევე თარგმნითი ლექსიკონები. ამ ფაქტში ჩანს სწორედ ერების სწრაფვა ერთმანეთთან კავშირისაკენ, ერთმანეთის ენების შესწავლისაკენ, მეორე ენაში უკუფენილი ცოდნის, გამოცდილებისა და ფასეულობების აღქმისა და შესწავლისაკენ.

„ქართული ენის ინგლისურენოვან სპეციალისტებს ან შემსწავლელებს საქართველოს ფარგლებს გარეთ განსაკუთრებით სჭირდებათ ქართულ-ინგლისური ლექსიკონი. ამგვარი ნაშრომის გარეშე ჩვენთვის ქართული ენის სიმდიდრე და მასში დაუნჯებული საგანძური მიუწვდომელი და შეუცნობელი რჩება. ქართულ-ინგლისური ლექსიკონი დიდად გააადვილებს ქართული ენის შესწავლის საქმეს და ჩვენთვის (ევროპელი და ამერიკელი ქართველოლოგებისათვის) გახსნის კარს ქართული კულტურის საიდუმლოებათა უკეთ ჩასაწვდომად და აღსაქმელად“, წერდა ჰოვარდ არონსონი, ჩიკაგოს უნივერსიტეტის პროფესორი, ქართველოლოგი დიდი ინგლისურ-ქართული ლექსიკონის სარედაქციო კოლეგიას 1998 წელს (<https://margaliti.ge/new/howard.htm>).

ტრადიციული გაგებით, თუ განმარტებითი ლექსიკონები სიტყვებს იმავე ენის სხვა სიტყვების მეშვეობით განმარტავენ, ორენოვან / თარგმნით ლექსიკონებში ერთი ენის სიტყვებს მეორე ენაში მათი ეკვივალენტი უნდა მიეთითოს.

Monolingual dictionaries are those in which the language of description is the same as the language being described. Bilingual dictionaries are designed for translation and provide equivalents (Henri Bùjoint).

მაგ.: **pit¹ I** - ორმო; ღრმული, ჩაღრმავებული ადგილი (*მიწაში*) ...

platitude - გაცვეთილი გამონათქვამი, ბანალობა ...

რამდენად ცალსახაა ზემოთ მოყვანილი განმარტებები? რამდენად უნივერსალურია ეს პრინციპები: განმარტებები - განმარტებით ლექსიკონებში და ეკვივალენტები - ორენოვან / თარგმნით ლექსიკონებში?

ჰარტმანისა და ჯეიმზის „ლექსიკოგრაფიის ლექსიკონი“ „ეკვივალენტობას“ და „ეკვივალენტურს“ შემდეგნაირად განსაზღვრავს: „ურთიერთდამოკიდებულება ორი ან რამდენიმე ენის ისეთ სიტყვებსა და ფრაზებს შორის, რომელთაც ერთი და იგივე მნიშვნელობა აქვთ“.

რამდენად არის შესაძლებელი ეკვივალენტობის არსებობა ორი ენის სიტყვებს შორის? შეიძლება თუ არა ინგლისური სიტყვების მნიშვნელობა ქართული შესაბამისი სიტყვების მნიშვნელობების ეკვივალენტური იყოს?

თავიდანვე უნდა ითქვას, რომ პრაქტიკულად არ არსებობს ეკვივალენტობა სიტყვის მთლიანი პოლისემიური სტრუქტურის დონეზე. შეუძლებელია ერთი ენის პოლისემიურ სიტყვას იგივე პოლისემიური მნიშვნელობები ჰქონდეს მეორე ენაში, დამთხვევის / კონვერგენციის ხარისხი აქ ძალიან დაბალია. ეს არის ენობრივი კანპონზომიერება

მაგ.: **eruption** [iˈrʌpʃ(ə)n] *n* 1. 1) ამოხეთქა (*ვულკანისა*); ამოფრქვევა, ამოტყორცნა (*ლავისა, ფერფლისა*);

2) ცეცხლის ალის ამოვარდნა; წყლის გამოხეთქა / წყლის მიერ ჯებირის და ა.შ. გარღვევა;

2. კბილების ამოჭრა / ამოსვლა;

3. 1) გრძნობების და ა.შ. ამოხეთქა;

2) ეპიდემიის და ა.შ. გაჩენა; ომის ატყდომა;

4. ამოხეთქა, ერთბაშად, უხვად ამოსვლა (*კვირტებისა, შტოებისა, ფესვებისა და ა.შ.*);

5. მედ. 1) გამონაყარი (*კანზე*) ...

ამის შედეგად ერთ სიტყვას წყარო ენაში (მაგ. eruption) სამიზნე ენაში მრავალი სიტყვა

შესატყვისება (ამოხეთქა, ამოფრქვევა, ამოტყორცნა, ამოვარდნა, გარღვევა, ატყდომა და სხვა).

ეს მოვლენა არ არის მხოლოდ ინგლისური და ქართული ენების ლექსიკისათვის დამახასიათებელი. იგივე ლინგვისტურ მოვლენასთან გვაქვს საქმე ენათა სხვა წყვილების შემთხვევაში. მაგალითად, ქვემოთ მოყვანილია იტალიურ-ქართული სიტყვა-სტატია.

ragione [ra'dzone] s f

1. გონება, ჭკუა, ინტელექტი; აზროვნება; *agire contro ragione* უგუნურად მოქცევა; *l'uomo è dotato di ragione* ადამიანი დაჯილდოებულია აზროვნების უნარით;

2. დამამტკიცებელი საბუთი, არგუმენტი, მოსაზრება; *ragioni valide* დასაბუთებული / დამაჯერებელი არგუმენტები; *chiedere ragione a qc* ვინმესგან ახსნა-განმარტების მოთხოვნა;

3. 1) მიზეზი, საფუძველი, მოტივი; *la ragione per la quale / per cui / vado all'estero* მიზეზი, რის გამოც საზღვარგარეთ მივდივარ; *dare ragione di q.c.* რისამე მიზეზის ახსნა / განმარტება; *non è una buona ragione* ეს საფუძველიანი მიზეზი არ არის; *per quale ragione? რა მიზეზით? რატომ?*

2) უფლება; *far valere le proprie ragioni* საკუთარი უფლებების დაცვა;

4. პროპორცია; თანაფარდობა; პროცენტი, პროცენტული რაოდენობა; კოეფიციენტი; მაჩვენებელი; *in ragione diretta* მათ. პირდაპირპროპორციულად ...

სწორედ ამ ვითარების გამო ორენოვან ლექსიკონში მნიშვნელოვანია პოლისემიური სიტყვის მნიშვნელობების მაქსიმალურად სრულად აღწერა, სათანადო შესატყვისების მითითებით მეორე ენაში.

ეკვივალენტობის პრობლემა არსებობს არა მხოლოდ პოლისემიური სიტყვების მთელი სტრუქტურის დონეზე, არამედ იგი თავს იჩენს ცალკეული მნიშვნელობის დონეზეც და ამ ტიპის ეკვივალენტობა ქმნის ყველაზე დიდ პრობლემას ორენოვანი ლექსიკონების შედგენისას. ქვემოთ ამ სახის ეკვივალენტობის პრობლემაზე მექნება საუბარი. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ორენოვანი ლექსიკოგრაფები სწორედ ცალკეული

მნიშვნელობის დონეზე არსებულ სემანტიკურ ასიმეტრიას განიხილავენ ეკვივალენტობის პრობლემად.

მაშასადამე გავიმეორებ შეკითხვას: რამდენად არის შესაძლებელი ეკვივალენტობის არსებობა ორი ენის თითქოსდა მსგავსი სიტყვების მნიშვნელობებს შორის? შეიძლება თუ არა ინგლისური სიტყვის მნიშვნელობა ქართული შესაბამისი სიტყვის მნიშვნელობის ეკვივალენტური იყოს?

მოვიყვან რამდენიმე მაგალითს:

Reverberate:

to have a strong effect on people for a long time or over a large area

to have continuing and serious effects

... often negative effects...

... to effect everyone in a company, country, etc.

გამოხმაურება:

რისამე მიმართ ამა თუ იმ, ჩვეულებრივ, დადებითი დამოკიდებულების გამომჟღავნება.

გამოძახილი: *იგივეა, რაც გამოხმაურება.*

როგორც ამ განმარტებებიდან ჩანს, ეს ორი, თითქოს ერთი შეხედვით ეკვივალენტური სიტყვა, საკმაოდ განსხვავდება ერთმანეთისაგან. ინგლისური განმარტებიდან ჩანს, რომ რაღაც ფაქტს, მოვლენას დიდი, ხშირად უარყოფითი გავლენა აქვს დიდი ხნის განმავლობაში, ბევრ ადამიანზე, დიდ ტერიტორიაზე, რაც მნიშვნელოვნად განსხვავდება ქეგლი-ს ზემოთ მოტანილი განმარტებისაგან.

Restless:

unable to stay still or be happy where you are, because you are bored or need a change.

მოუსვენარი:

ვინც არ რაც ვერ ისვენებს, მოსვენებით ყოფნა არ შეუძლია.

ამ ორი განმარტების შედარებაც ცხადყოფს იმ სხვაობას, რაც ინგლისურ და ქართულ, თითქოსდა ერთი შეხედვით, მსგავს სიტყვებს აქვს. ინგლისურ დეფინიციაში იკვეთება

ის კომპონენტები, რის გამოც ადამიანი ვერ ისვენებს, ან არ არის ბედნიერი: მას მობეზრდა ყოფა, ან ცვლილებები სურს. ინგლისური სიტყვის მნიშვნელობის ეს კომპონენტები ქართული „მოუსვენრის“ განმარტებაში არ ჩანს.

Rough:

Having a surface diversified with small projections, points, bristles, etc., so as to be harsh or disagreeable to the touch; not even or smooth (OED).

უხეში:

რაც ნაზი არ არის, მოუქნელი (დაუმუშავებელი, მოუთელავი, ხამი), მოუხეშავი, ხეშეში (ქეგლი).

ინგლისური სიტყვის დეფინიციაში ხაზგასმულია ის, რომ ზედაპირი არ არის გლუვი, არის უსწორმასწორო, ხორკლიანი (ზედაპირზე არსებული შვერილების, ამოსული მოკლე უხეში თმის და ა.შ. გამო), არის უსიამოვნო და უხეში ხელით შეხებისას და სხვა. ქართული **უხეშის** განმარტებაში ინგლისური სიტყვის **rough** მნიშვნელობის ეს კომპონენტები არ ფიგურირებს - ზედაპირი არ არის ნაზი, დაუმუშავებელია და ა.შ.

ასეთი მაგალითების მოყვანა დაუსრულებლად შეიძლება. ეს სხვაობა ორი ენის თითქოსდა მსგავს სიტყვებს შორის, როგორც აღინიშნა, არის ენობრივი კანონზომიერება და ეს ნებისმიერმა კვალიფიციურმა ლინგვისტმა იცის.

განსხვავებული ეკვივალენტობის გამო, როგორც მეოთხე თავში აღინიშნა, ინგლისური ენის რომელიმე სიტყვის სემანტიკური სტრუქტურა, ქართული სიტყვის სემანტიკური სტრუქტურის ერთ ნაწილს ესადაგება, ხოლო მისი სხვა ნაწილები სრულიად სხვა სიტყვებს უკავშირდება, რაც ქართულად თარგმნისას, ცხადია, სხვადასხვა ქართულ სიტყვას მოითხოვს:

rough road ოღროჩოღრო გზა

rough edges [surface] უსწორმასწორო კიდეები [ზედაპირი]

rough skin ხორკლიანი / ხეშეში კანი

rough cloth უხეში / მქისე ქსოვილი

rough hands უხეში / დაკოჟრებული ხელები.

ჰარტმანისა და ჯეიმზის „ლექსიკოგრაფიის ლექსიკონში“ „ეკვივალენტობისა“ და „ეკვივალენტურის“ ზემოთ მოყვანილი ციტატა შემდეგნაირად გრძელდება:

„ენობრივი და კულტურული არაიზომორფულობის შედეგად, თარგმნითი ეკვივალენტები, როგორც წესი, არის ნაწილობრივი, მიახლოებითი, არასიტყვასიტყვითი და ასიმეტრიული (და არა სრული, პირდაპირი, სიტყვასიტყვითი და ორმხრივი). ამდენად, ორენოვან ლექსიკონში მათი განსაზღვრა სირთულეებთან არის დაკავშირებული და საჭირო ხდება ხელოვნურად შექმნილი განმარტებითი ეკვივალენტების მოშველიება“.

ინგლისურ განმარტებაში ავტორები იყენებენ ტერმინს surrogate equivalent, სიტყვასიტყვით „სუროგატული ეკვივალენტი“.

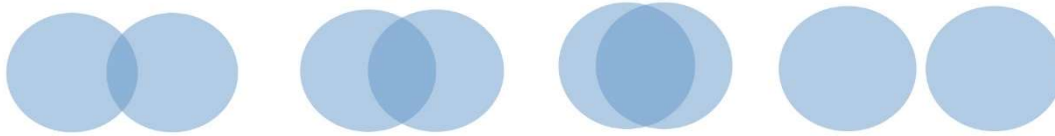
ეს განმარტება აჩვენებს, თუ რამდენ პრობლემას უქმნის ორენოვან ლექსიკოგრაფებს სემანტიკური ასიმეტრია სხვადასხვა ენათა ერთი შეხედვით მსგავს სიტყვებს შორის. ამგვარი ასიმეტრია კიდევ უფრო დიდია გენეტიკურად არამონათესავე და სისტემურად სრულებით განსხვავებულ ისეთ ენებს შორის, როგორცაა ინგლისური და ქართული ენები. თუმცა სემანტიკური ასიმეტრია ახლომონათესავე ენათა წყვილებშიც ფართოდაა გავრცელებული.

მოვიყვან ერთ მაგალითს: ცნობილია, რომ ინგლისური და გერმანული ენები ახლომონათესავე ენებია. მიუხედავად ამისა, მათ შორისაც არის სემანტიკური ასიმეტრია. მაგ. გერმანულ ზედსართავ სახელს *‘spröde’* ინგლისურ ენაში შეესატყვისება *‘fragile’* ან *‘breakable’* (*sprödes Glas ‘fragile glass’*); მაგრამ *spröde Fingernägel*-ის სათარგმნელად სხვა ინგლისური ზედსართავი სახელია საჭირო, კერძოდ *‘brittle’* (**brittle** fingernails); *‘spröde Haut’* ან *‘spröde Lippen’* უნდა ვთარგმნოთ ინგლისური ზედსართავი სახელებით *‘crispy’* ან *‘dry skin/lips’*; *‘spröde Gotik-Mauern’* გადაითარგმნება როგორც *‘delicate’*, *‘subtle’* ან *‘fine Gothic walls’*.

დავუბრუნდეთ ისევ ინგლისური და ქართული ენების წყვილს.

ინგლისური და ქართული, თითქოსდა მსგავსი სიტყვების მნიშვნელობები ერთმანეთს სხვადასხვა პროპორციით გადაფარავს, რაც გრაფიკულად შემდეგნაირად შეიძლება

გამოსახოს:

როგორც ვხედავთ, გადაფარვა შეიძლება იყოს ძალიან მცირე, საშუალო, ან შედარებით მოცულობითი. მეოთხე ნახაზზე კი გამოსახულია ის შემთხვევები, როდესაც ინგლისური ცნება ქართულად საერთოდ არ არის ლექსიკალიზებული, ანუ საერთოდ არ ხდება მნიშვნელობათა გადაფარვა.

მაგ.: **brocket** ორი წლის ხარირე.

overspill ჭარბი მოსახლეობის მიგრაცია დიდი ქალაქიდან ქვეყნის ნაკლებად დასახლებულ ადგილას.

ეკვივალენტობის პრობლემის გადაჭრის გზები დიდ

ინგლისურ-ქართულ ლექსიკონში.

როგორ გადაჭრეს დიდი ინგლისურ-ქართული ლექსიკონის რედაქტორებმა ორენოვანი ლექსიკოგრაფიის ეს მნიშვნელოვანი პრობლემა და რა გზით ცდილობენ ისინი გადმოსცენ ინგლისური სიტყვების მნიშვნელობები ისეთი სიზუსტით, როგორც ამას მოითხოვს ისეთი კანონიკური ნაწარმოები, როგორც ლექსიკონია?

ზემოთ მოვიყვანეთ ზედსართავი სახელის **rough** ერთი მნიშვნელობა, რომელიც სხვადასხვა კონტექსტში სხვადასხვა ქართულ ეკვივალენტს მოითხოვს:

rough road ოღროზოღრო გზა

rough edges [surface] უსწორმასწორო კიდეები [ზედაპირი]

rough skin ხორკლიანი / ხეშეში კანი

rough cloth უხეში / მქისე ქსოვილი

rough hands უხეში / დაკოჭრებული ხელები.

რა არის ამ კონკრეტულ შემთხვევაში ინგლისური ზედსართავი სახელის **rough** ქართული ეკვივალენტი: მქისე? დაკოჭრებული? ხეშეში? ...

მქისე, დაკოჭრებული, ხეშეში **rough**-ის თარგმნითი ეკვივალენტებია კონკრეტულ კონტექსტებში, ისინი უფრო კონკრეტული შინაარსის სიტყვებია და **rough**-ის ზემოთ მოყვანილ დეფინიციას არ შეესატყვისება (*Having a surface diversified with small projections, points, bristles, etc., so as to be harsh or disagreeable to the touch; not even or smooth*). *ოღროჩოღრო, ხეშეში, მქისე, დაკოჭრებული* **rough**-ის თარგმნითი / კონტექსტუალური ეკვივალენტებია, თავად ინგლისური სიტყვის მნიშვნელობის ქართული ეკვივალენტი კი, „სუროგატული ეკვივალენტი“ ჰარტმანისა და ჯეიმზის ტერმინოლოგიით, იქმნება ინგლისურ დეფინიციასთან მაქსიმალური მიახლოებით: *უსწორმასწორო, ხორკლიანი, უხეში / არაგლუვი ზედაპირის მქონე.*

ამ ტიპის ეკვივალენტს ჩვენ ვუწოდებთ მნიშვნელობის ეკვივალენტს. იგი განზოგადებულია და ინგლისური სიტყვის მნიშვნელობას აღწერს ენის სისტემურ დონეზე. სალექსიკონო სიტყვა-სტატიაში ორივე ტიპის ეკვივალენტი უნდა იყოს წარმოდგენილი: მნიშვნელობის ეკვივალენტი და თარგმნითი / კონტექსტუალური ეკვივალენტი, რომელთა კომბინაცია საშუალებას აძლევს ლექსიკოგრაფს მაქსიმალურად ზუსტად გადმოსცეს წყარო ენის სიტყვის მნიშვნელობა. ქვემოთ წარმოდგენილია სიტყვის **rough** სალექსიკონო სტატია, რომელშიც ლურჯი ფერით გამოყოფილია მნიშვნელობის ეკვივალენტი, მწვანე ფერით კი თარგმნითი / კონტექსტუალური ეკვივალენტი.

Rough *უსწორმასწორო, ხორკლიანი, უხეში / არაგლუვი ზედაპირის მქონე*; rough road *ოღროჩოღრო* გზა; rough edges [surface] *უსწორმასწორო* კიდეები [ზედაპირი]; rough skin *ხორკლიანი / ხეშეში* კანი; rough cloth *უხეში / მქისე* ქსოვილი; rough hands *უხეში / დაკოჭრებული* ხელები.

მამასადამე, დიდი ინგლისურ-ქართული ლექსიკონი განასხვავებს:

მნიშვნელობის ეკვივალენტს და თარგმნით / კონტექსტუალურ ეკვივალენტს.

დიდი ინგლისურ-ქართული ლექსიკონის რედაქტორთა ამოცანა ყოველთვის იყო და არის, ინგლისურ და ქართულ ენებს შორის ეკვივალენტობა აღეწერათ ამ ორი ენის უფრო **ზოგად, სისტემურ დონეზე**, ნაცვლად იმისა, რომ მოეცათ მხოლოდ თარგმნითი ეკვივალენტები, დადასტურებული ცალკეულ კონკრეტულ კონტექსტებში.

მნიშვნელობის ეკვივალენტი სხვადასხვა მეთოდით იქმნება. შევჩერდები რამდენიმე ტიპურ შემთხვევაზე:

1. ინგლისური სიტყვის მნიშვნელობა, ხშირ შემთხვევაში, იმდენად ფართოა ქართულ მნიშვნელობასთან შედარებით, რომ იგი რამდენიმე ქართულ სიტყვას მოიცავს. მაგ.: **Facility** (facilities) *buildings, services, equipment, etc. that are provided for a particular purpose.*

Squawk *a loud grating call or cry of birds (parrots, seagulls, peacocks, etc).*

ასეთ შემთხვევებში, რედაქტორებს მნიშვნელობის ეკვივალენტად გამოაქვთ ის ქართული სიტყვები, რომლებიც მოცულია ინგლისური მნიშვნელობის მიერ.

მაგ.: **Facility** (facilities) *ნაგებობა, ობიექტი; ტერიტორია, ადგილი; სათავსო, ოთახი (ამა თუ იმ დანიშნულებისა).*

ან

ინგლისური მნიშვნელობის ეკვივალენტად შექმნილია მოკლე განმარტება, რომელსაც მოსდევს სხვა ქართული ეკვივალენტები.

მაგ.: **Squawk** *ხმამალალი, მკვეთრი ხმის გამოცემა (გამოსცემს); ჩხავილი, კივილი, ყივილი, ყიყინი, კრიახი და ა.შ.*

2. ინგლისური სიტყვის მნიშვნელობა შეიძლება საკმაოდ ვიწრო იყოს.

მაგ.: **rough** *having large and dangerous waves (of sea).*

ასეთ შემთხვევებში ქართული მნიშვნელობის ეკვივალენტს სათანადო დაზუსტება აქვს: *აბობოქრებული (ითქმის ზღვის შესახებ).*

rough *wild and with storms (of weather).*

ქარიშხლიანი (ითქმის ამინდის შესახებ).

3. მნიშვნელობის ეკვივალენტად, ხშირ შემთხვევაში, შეირჩევა უფრო ზოგადი მნიშვნელობის სიტყვა (ან სიტყვები), რომელიც მაქსიმალური ინფორმაციის შემცველია მკითხველისათვის.

მაგ.: **to mar** გაფუჭება, დაზიანება; დამახინჯება; nervousness marred the effect of his speech ნერვიულობის გამო მისმა მოხსენებამ ცუდი შთაბეჭდილება დატოვა; nothing marred our happiness ჩვენს ბედნიერებას ჩრდილს არაფერი აყენებდა, ჩვენი ბედნიერება უღრუბლო იყო; to mar one's joy სიხარულის ჩამწარება; small-pox marred her face ყვავილმა სახე დაუკენკა, დაუმახინჯა; the new power station mars the beauty of the countryside ახალი ელექტროსადგური სოფლის ხედს აუშნოებს, ამახინჯებს.

Escape თავის არიდება, თავიდან აცილება, აცდენა (საფრთხისა, უსიამოვნებისა და ა.შ.); to escape a blow დარტყმის აცდენა; to escape punishment Θ სასჯელს დაუძვრა, დაუსჯელი დარჩა; they escaped suspicion მათზე ეჭვიც კი არავის მიუტანია; they barely escaped with their lives \cong სულზე გაასწრეს, ძლივს დააღწიეს თავი; he narrowly escaped being drowned ბეწვზე გადარჩა დახრჩობას.

4. მნიშვნელობის ეკვივალენტად შეიძლება რამდენიმე ქართული სინონიმური სიტყვა იქნეს წარმოდგენილი. მაგ.: **delicate** დახვეწილი, ნატიფი, ფაქიზი; delicate taste დახვეწილი გემოვნება; delicate hint მოხდენილი გადაკვრა (სიტყვისა); delicate wine ნაზი ბუკეტის მქონე ღვინო; delicate casket ნატიფი ზარდახშა; delicate operation ვირტუოზული ოპერაცია; delicate lace ნატიფად ნაქსოვი მაქმანი; delicate features დახვეწილი / ნატიფი სახის ნაკვთები; delicate figure წერწეტა / კენარი ტანი.

5. ინგლისური მნიშვნელობის ეკვივალენტი, ხშირ შემთხვევაში, განმარტებითია. მაგ.:

Rewarding ღირებული, მნიშვნელოვანი; სულიერი, მორალური კმაყოფილება რომ მოაქვს; მასზე დახარჯულ დროდ, ენერგიად, ფულად რომ ღირს; a rewarding book

ყურადსაღები / ღირებული წიგნი; წიგნი, რომლის წაკითხვაც ღირს.

Privacy პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობა (საზოგადოების ჩარევისაგან).

განმარტებითი ტიპის ეკვივალენტებს მივმართავთ მაშინ, როდესაც ინგლისური ცნება ქართულად არ არის ლექსიკალიზებული, ან როდესაც ინგლისური და ქართული მნიშვნელობების გადაფარვა მეტად მცირეა.

ინგლისური სიტყვების მნიშვნელობების მაქსიმალური წარმოჩენა ლექსიკონში ხდება მნიშვნელობის ეკვივალენტების კომბინირებით თარგმნით / კონტექსტუალურ ეკვივალენტებთან. აქედან გამომდინარე, **საილუსტრაციო მასალას** განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება დიდ ინგლისურ-ქართულ ლექსიკონში და დიდი დატვირთვა აქვს. ერთი მხრივ, კონტექსტი მოცემულია იმისათვის, რომ ლექსიკონის მომხმარებელს მიეწოდოს ინგლისური სიტყვის კონტექსტუალური ეკვივალენტები, რაც აუცილებელია გამართული, ლიტერატურული თარგმანისათვის.

მაგ.: **Facility** ნაგებობა, ობიექტი; ტერიტორია, ადგილი; სათავსო, ოთახი (*ამა თუ იმ დანიშნულებისა*); *a military facility* სამხედრო ობიექტი; *a storage facility* სასაწყობე სათავსო / ფართი, საწყობი; *a parking facility* ავტომანქანის სადგომი / დასაყენებელი ადგილი; *a research facility* კვლევითი დაწესებულება; *a medical facility* სამედიცინო დაწესებულება.

მეორე მხრივ, ლექსიკონის რედაქტორები საილუსტრაციო მასალას ყოველთვის განიხილავდნენ და განიხილავენ ინგლისური სიტყვის მნიშვნელობის წარმოჩენის ორგანულ ნაწილად. ხშირ შემთხვევაში, სიტყვის მნიშვნელობა სრულად საილუსტრაციო მასალის დახმარებითაა წარმოჩენილი. მაგ.:

Restless: მოუსვენარი, დაუდეგარი; დაუდგრომელი, დაუცხრომელი; მოუთმენელი.

არცერთი ეს სიტყვა არ გადმოსცემს ზუსტად ინგლისური სიტყვის **restless** მნიშვნელობას (*unable to stay still or be happy where you are, because you are bored or need a change*). ამიტომ, ინგლისური სიტყვის მნიშვნელობა სრულად საილუსტრაციო

მასალაშია გახსნილი. პირველი მაგალითი - *the children had been indoors all day, and were getting restless* ბავშვები მთელი დღე შინ იყვნენ და ვეღარ ისვენებდნენ / ცმუკავდნენ / ადგილს ვეღარ პოულობდნენ - გვიჩვენებს ინგლისური დეფინიციის ერთ კომპონენტს, კერძოდ: *unable to stay still or be happy*; მეორე კონტექსტი - *the audience was becoming restless* დარბაზი მოთმინებას კარგავდა - გვიჩვენებს ინგლისური დეფინიციის მეორე ასპექტს, კერძოდ: *because you are bored*. მესამე საილუსტრაციო წინადადება კი: *after five years in the job, he was beginning to feel restless* ათწინამდებობაზე ხუთწლიანი მუშაობის შემდეგ, იგი თანდათან ინტერესს კარგავდა / სამუშაოს გულს ვეღარ უდებდა - წარმოაჩენს ინგლისური სიტყვის მნიშვნელობის კიდევ ერთ კომპონენტს - *you need a change*.

მაშასადამე, დიდი ინგლისურ-ქართული ლექსიკონის ავტორები გამოიყენებენ სიტყვის მნიშვნელობის ეკვივალენტებს და თარგმნით / კონტექსტუალურ ეკვივალენტებს. მათ შეიმუშავეს მეთოდოლოგია, რომელიც მნიშვნელობათა ეკვივალენტებისა (ლექსიკური ერთეულების ინფორმაციულად უფრო ღირებული ან განმარტებითი ეკვივალენტებისა) და მრავალრიცხოვან საილუსტრაციო ფრაზებსა და წინადადებებში წარმოდგენილი თარგმნითი ეკვივალენტების კომბინირებაში მდგომარეობს.

მნიშვნელობის ეკვივალენტებისა და თარგმნითი / კონტექსტუალური ეკვივალენტების კომბინირება, განმარტებითი ლექსიკონის პრინციპების გამოყენება, საილუსტრაციო მასალის საგულდაგულო შერჩევა, საშუალებას იძლევა მაქსიმალურად სრულად გაიხსნას ინგლისური სიტყვების მნიშვნელობა და წარმოჩინდეს მნიშვნელობის ყველა წახნაგი, ყველა ნიუანსი.

ეს არის ის სიახლე, რაც დიდი ინგლისურ-ქართული ლექსიკონის გუნდმა შემოიტანა და დანერგა ინგლისურ-ქართულ ლექსიკოგრაფიაში.

ამგვარი მეთოდოლოგიით შექმნილი ორენოვანი ლექსიკონი მნიშვნელოვანია როგორც უცხო ენის სიღრმისეულად შესასწავლად, ასევე მთარგმნელობითი საქმიანობისათვის და, რაც ყველაზე მნიშვნელოვანია, მშობლიური ენის ლექსიკური სიმდიდრის შენარჩუნებისათვის.

უპასუხეთ შემდეგ კითხვებს:

1. რა კულტურული და საგანმანათლებლო მნიშვნელობა აქვს ორენოვან / თარგმნით ლექსიკონებს?
2. რას წერდა ორენოვანი ლექსიკონების მნიშვნელობის შესახებ პროფესორი ჰოვარდ არონსონი 1998 წელს?
3. რით განსხვავდება განმარტებითი ლექსიკონი ორენოვანი / თარგმნითი ლექსიკონისგან?
4. ლექსიკოგრაფიული თვალსაზრისით, რა არის ეკვივალენტი?
5. როგორ არის განსაზღვრული „ეკვივალენტობა“ და „ეკვივალენტური“ ჰარტმანისა და ჯეიმზის „ლექსიკოგრაფიის ლექსიკონში“?
6. რამდენად შესაძლებელია სრული ეკვივალენტობის არსებობა ორი ენის სიტყვებს შორის? შეიძლება თუ არა, მაგალითად, ინგლისური სიტყვების მნიშვნელობა ქართული შესაბამისი სიტყვების მნიშვნელობების სრულად ეკვივალენტური იყოს?
7. არის თუ არა პრაქტიკულად შესაძლებელი ეკვივალენტობის არსებობა რომელიმე ორი ენის სიტყვების მთლიანი პოლისემიური სტრუქტურის დონეზე?
8. ეკვივალენტობის პრობლემის თვალსაზრისით, რა დასკვნების გაკეთება შეიძლება ინგლისური სიტყვის **eruption** და მისი ქართული შესატყვისობების, ანდა იტალიური სიტყვის **ragione** და მისი ქართული შესატყვისობების ანალიზის საფუძველზე?
9. რომელია **წყარო** ენა და რომელი – **სამიზნე** ენა, ვთქვათ, ინგლისურ-ქართულ ლექსიკონში? ქართულ-იტალიურში?
10. არსებობს თუ არა ეკვივალენტობის პრობლემა პოლისემიურ სიტყვათა ცალკეული მნიშვნელობების დონეზე?

11. რატომ ქმნის არასრული ეკვივალენტობა ცალკეულ მნიშვნელობათა დონეზე პრობლემას ორენოვანი ლექსიკონების შედგენისას?
12. რამდენად სრულად ესადაგება ამა თუ იმ ინგლისური (ან სხვაენოვანი) სიტყვის სემანტიკური სტრუქტურა მისი სინონიმური ქართული სიტყვის სემანტიკურ სტრუქტურას? როგორ შეიძლება სემანტიკურ სტრუქტურათა ამ ურთიერთდამოკიდებულების გრაფიკულად გამოსახვა?
13. რას წერდნენ ჰარტმანი და ჯეიმზი თარგმნითი ეკვივალენტების შესახებ მათი ზემომოყვანილი ციტატის გაგრძელებაში?
14. რა არის მნიშვნელობის ეკვივალენტი და კონტექსტუალური ეკვივალენტი?
15. ეკვივალენტობის პრობლემის გადაჭრის რა გზები და მეთოდებია გამოყენებული დიდ ინგლისურ-ქართულ ლექსიკონში?